

תוספת למאמר אימתי הוא זמן סיום היום

ברצוני להוסיף למאמר: 'אימתי הוא זמן סיום היום' שפורסם באסיף ג', התייחסות של מו"ר הרב אליעזר מלמד שליט"א לסוגיה שנידונה שם, ואביא את דבריו כלשונם:

תורתנו תורת חיים היא, תורה שמדריכה את חיי המעשה. ובהיות כן, 'דרכיה דרכי נעם וכל נתיבותיה שלום'. אין התורה דורשת מאדם דרישות בלתי סבירות, אלא הדרכותיה של התורה מנתבות בנעילות את חיי של היהודי בדרך הישר והטוב. וכבר אמרו חז"ל (ברכות כה, ב, ועוד): "לא ניתנה תורה למלאכי השרת", כלומר, התורה לא תובעת מהאדם תביעות ודרישות בלתי סבירות, שמתאימות להנהגת מלאכים מושלמים, ולא לבני אדם קרוצי חומר.

לפיכך לא ניתן לקבל את שיטת ר"ת וסיעתו כפשוטם. שכן לפי שיטתם שקיעת החמה מתרחשת חמישים ושמונה וחצי דקות לאחר השקיעה הנראית לעינינו, ואיך יוכלו האנשים לדעת אימתי הוא זמן זה כאשר אין לכך ביטוי ברור במציאות. הרי לא היו לאנשים שעונים, ואיך יבחינו בשינוי שבין חמישים ושמונה וחצי דקות אחר השקיעה הנראית לחמישים ותשע דקות אחר השקיעה הנראית. ואיך יבחינו בין שבעים ואחד וחצי דקות אחר השקיעה הנראית, שאז עוד בין השמשות, לשבעים ושתיים דקות שאז הוא לילה. הרי ההבחנה בין ראיית כל הכוכבים למעט פחות אינה ברורה וחדה.

דרישה מכלל המון העם לעקוב אחר היעלמות האור האחרון באופן, מציאות שאורכת זמן רב, משתנה לפי עונות השנה והאופקים השונים, ואינה מובהקת כמו היעלמות גוף השמש מעינינו או אף הופעת שלושה כוכבים בינוניים ברקיע, היא דבר שלא ניתן להעלות על הדעת. ולעניות דעתי גם האנשים הרגישים ביותר לא יצליחו לאבחן באופן שיטתי את שיעורי הזמן לפי ר"ת, ובכל אופן ברור שהציבור ככלל אינו מסוגל לכך. ולכן גם אם ימצאו תימוכין רבים והוכחות רבות לשיטה זו, יסוד זה שהדרכות התורה הן דרישות המותאמות לבני אדם, הוא יסוד ראשון במעלה, שבכוחו לדחות את כל הראיות הנקודתיות, העיוניות והמציאותיות כאחת, שתימצאנה לשיטה זו.

בנוסף לכך, מצאנו שגזרו חכמים (פסחים יא, ב) איסור הנאה מחמץ שעה (זמנית), ואיסור אכילת חמץ שעתיים, קודם הגעת איסור התורה לאכול חמץ בחצות יום י"ד בניסן, שמה יטעו אנשים ויסברו שעוד לא הגיע חצות היום ויבואו לאכול חמץ לאחר חצות, ויעברו באיסור תורה. הרי שכאשר היה מקום לטעות בשיעורי התורה, חכמים גדרו את הדבר כדי שלא ייכשלו באיסור על ידי הערכה שגויה של עיתוי חצות היום.

אם כן, קל וחומר שהיה עליהם לעשות סייגים גדולים ומרוחקים לשקיעה ולצאת הכוכבים, שלפי ר"ת הן התרחשויות הרבה פחות מובהקות ו'חתוכות' מחצות היום. והעובדה שלא שמענו על סייגים אלו מעידה על כך ששיטה זו אינה מסתברת.

עוד מצאנו בספר האשכול (הלכות חלה) בשם רב שרירא גאון בשם רב הילאי גאון, שכל שיעורי התורה, נקבעו לפי זית וביצה, מפני שהזית והביצה מוכרים לכל, וכך יוכלו כל האנשים לשער לפי אומדן דעתם את שיעורי התורה. ולא העלו חכמים על דעתם לבקש מבני האדם למדוד כל דבר בעזרת כלים מדויקים כדי לצאת מהספק, מפני שברור לחכמים שהלכות התורה נועדו לבני האדם לפי יכולת הערכתם הטבעית.

הוא הדין בעניין זמני היום, לא נמסרו שיעורים אלו לאסטרונומים או אנשים חדי עין בלבד (שספק אם גם הם יצליחו לעמוד על שיעורו של ר"ת), אלא כל שיעורי הזמנים הם זמנים שכל אדם יכול להבחין בהם. לפיכך מוכרחים לומר שהשקיעה היא העלמות השמש מעינינו, וצאת הכוכבים היינו ראיית שלושה כוכבים בינוניים, היינו כוכבים שאינם נראים ביום.